

УДК 81'233-053.2

K NOVÝM ROZMEROM VO VZŤAHOCH MEDZI VERBÁLNOU KREATIVITOU A KOMUNIKAČNOU KOMPETENCIOU DIEŤAŤA

Martin KLIMOVÍČ

*Prešovská univerzita v Prešove, pedagogická fakulta,
katedra komunikačnej a literárnej výchovy,
ulica 17. novembra 1, 08116 Prešov, Slovensko
tel. (0042 121) 747 05 31, e-mail: klimovic@unipo.sk*

Výklad kľúčových slov tohto príspevku (komunikačná kompetencia a verbálna kreativita) je založený na vzájomnej prepojenosti myslenia a reči. Úroveň verbálnej kreativity poukazuje na kvalitu komunikačnej kompetencie človeka. Tento deterministický vzťah medzi pojmami je v príspevku analyzovaný v troch častiach; prvá časť prezentuje rôzne spôsoby uchopenia pojmov tvorivý jazyk / tvorivá reč. Uvažovanie v druhej časti sa opiera o Chomského vymedzenia jazykovej kompetencie a performancie. Posledná časť nadväzuje na teoretické východiská príspevku a predostiera súvislosti medzi verbálnou kreativitou a piatimi subkompetenciami v rámci komplexne ponímanej komunikačnej kompetencie (jazyková, rečová, diskurzívna, strategická, socio-kultúrna subkompetencia).

Kľúčové slová: jazyk, reč, verbálna kreativita, komunikačná kompetencia, dieťa.

Пояснення ключових слів цієї статті (комунікативна компетенція і вербальна креативність) ґрунтуються на взаємозв'язку мовлення і мислення. Рівень вербальної креативності вказує на якість комунікативної компетентності людини. Детерміністський зв'язок між поняттями у статті розкривається в трьох частинах. У першій частині йдеться про різні розуміння понять "творча мова", "творче мовлення". У другій частині автор спирається на виділені Н. Хомським поняття мовної компетенції та генерації мовних конструкцій (performance). В останній частині подано теоретичні висновки статті і окреслено зв'язок між вербальною креативністю і п'ятьма субкомпетенціями в межах розуміння комунікативної компетенції в комплексі (мовна, мовленнєва, дискурсивна, стратегічна, соціокультурна субкомпетенція).

Ключові слова: мова, мовлення, вербальна креативність, комунікативна компетенція, дитина.

Úvod

Vzťah medzi myslením a rečou je psychologicky potvrdený už dávnejšie. Nie je cieľom tohto príspevku polemizovať o tom, či myslenie je nadradené osvojovaniu a používaniu reči alebo je to naopak. Práce J. Piageta (1997) a L. Vygotského (1970, 2004) o vývine kognitívnych štruktúr i o vývine pojmov totiž zreteľne podsúvajú tézu o prepojenosti tvorivého myslenia a tvorivej reči. Základnou premisou celého príspevku je preto predpoklad, že úroveň komunikačnej kompetencie používateľa jazyka a úroveň jeho verbálnej kreativity sú vo vzájomnom vzťahu. Čím vyššia úroveň komunikačnej kompetencie jedinca, tým väčšia pravdepodobnosť, že bude jedinec kreatívne uplatňovať jazyk v komunikácii a naopak.

1. Jazyková/rečová tvorivosť, tvorivosť v jazyku/reči

Tvorivosť zasahuje jazyk na rozličných rovinách jeho štruktúry, hoci nie v rovnakej miere. Môže ísť o rovinu vetnosyntaktickú, syntagmatickú, slovotvornú, morfológickú a fonologickú. Podľa V. Krupu [17] treba tiež rozlišovať *“tvorivosť, pre ktorú je jazyk len nástrojom, od tvorivosti, ktorá sa zameriava na jazyk ako na objekt a modifikuje jeho substanciu”* [17: 111]. Jazyk ako nástroj tvorivosti využívajú na dosahovanie svojich zámerov spisovatelia, ktorí narábajú s vlastnosťami jazykových jednotiek. Túto tvorivosť nazýva Krupa literárnou tvorivosťou [17: 112]. Spisovateľ má naporúdzi tzv. figuratívny jazyk (metafory, slovné hry, prirôvnania a iné figúry). Je však zrejmé, že tie isté jazykové prostriedky môže jedinec použiť aj v bežnej komunikácii, že prvky literárnosti môžu byť prítomné aj v *“bežnej”* reči (porov. [8: 51]. Samotná literárna tvorivosť nie je hermeticky oddelená od jazykovej tvorivosti bežného používateľa jazyka [17: 112], a preto je potrebné skúmať verbálnu tvorivosť v novších, doteraz neprebádaných kontextoch (jedným z nich je aj verbálna kreativita detí v mladšom školskom veku).

Tvorivosťou modifikujúcou substanciu jazyka je schopnosť jedinca funkčne manipulovať s vlastnosťami jazykových jednotiek ako foném alebo morfém, pričom zámerom je vytvoriť vlastné, originálne pomenovanie referenčnej skutočnosti. Sporným však v tejto manipulácii s prvkami jazyka ostáva fakt, do akej miery je takýto produkt komunikovateľný, zrozumiteľný. V. Krupa [17] ilustruje tento typ jazykovej tvorivosti na príklade umelých jazykov (esperanto, Basic English).

V. Krupa sa jazykovú tvorivosť pokúša definovať v protiklade s jazykovou konvenciou, keď zdôrazňuje, že jazyková tvorivosť je porušovanie jazykových konvencií [17: 118].

“Jazykovú tvorivosť možno definovať ako cieľavedomé a adekvátne porušenie jazykovej konvencie na rovine inventára (t. j. prvkov), štruktúry (t. j. vzťahov) alebo funkcií, prípadne na viacerých alebo všetkých týchto rovinách súčasne” [17: 135].

Iný prístup k definovaniu jazykovej tvorivosti volí J. Dolník [5] Svoj výklad opiera o poznatky z psychológie inteligencie a medzi jazykovou inteligenciou a jazykovou tvorivosťou vidí priamočiaru závislosť [5: 36].

Najprv definuje jazykovú inteligenciu ako *“schopnosť používateľa jazyka v interakcii s novými komunikačnými podmienkami a jazykovými a komunikačnými problémami navodiť istú akomodačno-asimilačnú proporciu, ktorej zmysel spočíva v jej ovládnutí”* [5: 32].

Jazykovú inteligenciu pokladá za strešný výraz pre jazykovooperačnú inteligenciu a komunikačnú inteligenciu. Jazykovooperačná inteligencia sa prejavuje pri operáciách používateľa jazyka s jazykovými prvkami. Jedinec má vzhľadom na svoje schopnosti dve možnosti: buď sa prispôsobí jazykovej norme alebo úzu (akomodácia), alebo si jazykový systém prispôsobí svojej schopnosti ovládnuť ho (asimilácia). Komunikačná inteligencia sa zas prejavuje ako *“navodenie istej akomodačnej proporcie v interakcii s danými komunikačnými podmienkami a problémami so zreteľom na ich ovládnutie”* (op. cit., [5: 33]). J. Dolník na záver prezentuje jazykovú inteligenciu ako predpoklad jazykovej tvorivosti, pričom oba podradené pojmy – jazykovooperačná i komunikačná inteligencia – sú predpokladom identicky pomenovaných podpojmov jazykovej tvorivosti – jazykovooperačnej kreativity a komunikačnej kreativity [5: 36].

2. Komunikačná kompetencia

Medzi ústredné pojmy súčasných svetových vedeckých smerov, ktorých predmetom výskumu je jazyk, reč, komunikácia, diskurz, text, patrí **komunikačná kompetencia**¹.

¹ Pojem komunikačná kompetencia zaviedli sociolingvistika a etnolingvistika, no dnes tento pojem prerástol hranice spomínaných odvetví.

N. Chomsky (1966) uvádza, že každý človek má vyvinutú schopnosť (kompetenciu) ovládať svoj materinský jazyk. Dôsledne odlišuje od seba vnútorný predpoklad (jazyková kompetencia – schopnosť produkovať nové výpovede) od realizácie jazyka v skutočnom, konkrétnom rečovom akte (jazyková performancia – konanie) ([15: 120–121]; porov. tiež Chomsky (1995) [16: 15]). Dôležitou súčasťou generatívnej gramatiky je hypotéza o existencii korešpondencie medzi jazykovou kompetenciou a jazykovou performanciou; kompetencia sa v procese performancie zrkadlí, teda performancia je prostriedok, ktorý umožňuje intuitívnu znalosť jazyka opísať a vyložiť [21: 16].

V súčasnosti si nevystačíme s chápaním vzťahu kompetencia – performancia, ako ho vysvetľovali generativisti okolo Chomského. Zásadný vplyv na ďalší vývoj pojmu komunikačná kompetencia v širších súvislostiach mala tzv. kontextová či komunikačná psycholinguistika (porov. [21: 19–20]), ktorá oveľa väčšiu váhu prikladala situačnému kontextu. Na pretras sa dostali skúsenostný komplex produktora i recipienta, interakcia používateľa jazyka s prostredím, motivácia rečovej činnosti, ciele a zámery produktora apod.

D. Hymes [14] pojmom komunikačná kompetencia označuje rozsiahly súbor dorozumievacích prostriedkov, pravidiel, zvyklostí a noriem ich používania (podľa Hoffmannová [11: 41]. Komunikačná kompetencia uňho predstavuje potenciál, z ktorého vždy vyberáme prostriedky, ktoré sú v súlade s charakterom situácie, ktoré považujeme za vhodné vzhľadom na náš cieľ a zámer, za vhodné vzhľadom na adresáta. Výsledkom tohto výberu je potom štýl nášho jazykového prejavu.

Súčasná teória hovorí o komunikačnej kompetencii ako o súbore viacerých komponentov. D. Slančová chápe komunikačnú kompetenciu ako *“súbor vedomostí a skúseností individua, ktoré sa týkajú prostriedkov, pravidiel, noriem a zvyklostí komunikácie”* [25: 28].

Vedomosti a skúsenosti jedinca rozmenené na “drobné” ponúka nasledovná definícia: *“Komunikačná kompetencia je komplexný pojem zahrňajúci vedomosti, zručnosti, postoje a hodnoty človeka, ktoré sa týkajú princípov, noriem, pravidiel a prostriedkov diferencovaného komunikačného procesu”* [20: 217].

Vychádzajúc zo základnej Chomského dichotómie kompetencia – performancia môžeme dnes komunikačnú kompetenciu rozčleniť na nasledujúce súčasti:

1. jazyková subkompetencia (približuje sa k chápaniu jazykovej kompetencie J. Dolníka, možno sem zaradiť štruktúrne lingvistické znalosti);
2. rečová subkompetencia (schopnosť recipovať a produkovať text, schopnosť kombinovať gramatické formy a významy slov na vytvorenie zmysluplného hovoreného alebo písaného textu);
3. diskurzívna subkompetencia (schopnosť tvoriť ucelený text so zreteľom na širšiu kontextuálnosť, tvoriť koherentný a kohézny text);
4. strategická subkompetencia (schopnosť kompenzovať isté nedostatky v poznaní jazyka a jeho rečovom využití prijateľnými formami vyjadrenia);
5. sociokultúrna subkompetencia (poznávanie pravidiel a princípov verbálnej komunikácie v danom sociálnom a kultúrnom kontexte) (porov. [23: 130–131]; [13: 120]).

Detailnejším pohľadom na vzťahy medzi jednotlivými prvkami schémy pokúsime sa dospieť k ozrejmeniu definičného základu pojmu verbálna kreativita s oporou o ústredný pojem komunikačná kompetencia. Pomôckou pri tomto odvážnom pokuse sú vyššie spomínané Krupove [17] a Dolníkové [6, 4, 5] úvahy o jazykovej tvorivosti a jazykovej inteligencii. Nadviážeme tiež na názory J. Dolníka o jazykovom sebavedomí [3], pretože si myslíme, že ten používateľ jazyka, ktorý uvedomene využíva prvky tvorivosti v komunikácii, mal by byť v jazyku sebavedomý (a, ako o tom hovoríme vyššie, aj jazykovooperačne

a komunikačne inteligentný). Do úvahy berieme takisto početné definície tvorivosti vôbec, ktoré zvyčajne unisono zdôrazňujú dve základné kritériá tvorivosti – novosť a hodnotu² (porov. [9: 34]; [22: 8]; [29: 189]).

3. K vzťahu verbálnej kreativity a komunikačnej kompetencie

3.1. Verbálna kreativita a jazyková subkompetencia

Azda najjednoznačnejšie zo všetkých nasledujúcich interakčných vymedzení odráža sa vzťah medzi jazykovými znalosťami človeka a jeho kreatívnymi modifikáciami na jednej alebo viacerých rovinách jazykového systému. Ako sme už spomínali vyššie, odvolávajú sa na V. Krupu [17], erudovaný používateľ jazyka môže tvorivo manipulovať s prvkami jazykového systému (ako to robí napr. básnik, ktorý vytvorí nový výraz s poetickým, no neodškriepiteľne i komunikačne funkčným zámerom, resp. básnik, ktorý sa pokúša o poetickú kondenzáciu), alebo môže modifikovať a podľa potreby aktualizovať vzťahy medzi prvkami systému (napr. na úrovni syntaxe), alebo tvorivo zasahuje viaceré roviny systému (napr. ako Lewis Carroll v knihe *Alice v krajine zázrakov*). Zdá sa teda, že v tomto bode bude verbálna kreativita najviac vlastná fundovaným používateľom jazyka s vysokou úrovňou jazykovej inteligencie a tiež s tou úrovňou jazykového vedomia, ktorú J. Horecký [12] pomenúva kreatívne jazykové vedomie.

Z pohľadu rovin jazyka sú súčasťou tejto podkategórie komunikačnej kompetencie lexikálne, gramatické, sémantické, fonologické, ortografické a ortoepické znalosti. Z psycholingvistického hľadiska je štruktúra znalostí distribuovaná do piatich oblastí (porov. [11: 104–105]); s nami vymedzenou jazykovou subkompetenciou sa táto štruktúra znalostí stretá práve v určení obsahu jazykových znalostí, pričom ostatné “typy” znalostí (vecné, interakčné, strategické a iné) možno zaradiť postupne k ostatným zložkám komunikačnej kompetencie.

3.2 Verbálna kreativita a rečová subkompetencia

Základom rečovej subkompetencie je schopnosť adekvátne recipovať a zmysluplne produkovať text. Ako sa pre potreby definovania verbálnej kreativity ukazuje, v tomto momente treba procesy recepcie a produkcie od seba oddeliť, aj keď je samozrejmé, že vo verbálnej interakcii fungujú oba procesy vzájomne previazané.

Podľa I. Nebeskej [21: 39–40] produkcia reči (textu) začína motivovaným zámerom produktora a pokračuje cez výber komunikačných prostriedkov až po ich vyjadrenie zvukovou alebo grafickou formou. Recepčia reči (textu) sa začína senzorickým príjmom akustického alebo optického signálu a končí sa interpretáciou recipovaných javov. Z uvedeného vyplýva, že verbálna kreativita bude mať bližšie k produkcii, teda k produkčným komunikačným zručnostiam (hovoreniu a písaniu), pretože v základe tvorivosti ide o takú schopnosť človeka, vďaka ktorej dokáže produkovať nové a hodnotné výtvyry. Recepčia textu, mohlo by sa zdať, stojí mimo nášho výkladu vzťahu medzi verbálnou kreativitou a rečovou subkompetenciou. Domnievame sa však, že aj recepcné komunikačné zručnosti človeka (počúvanie a čítanie) môžu vykazovať istú mieru tvorivosti. Je to pravdepodobne v prípade dekódovania tvorivých inovácií, ktoré komunikačný partner vyprodukoval a ktoré by recipient bez oplývania istou úrovňou verbálnej tvorivosti nedokázal dešifrovať.

Zhrnieme teda, že recepcia a produkcia ako súčasť komunikačnej kompetencie sa môžu, aj keď v rôznej miere, spolupodieľať na verbálnej kreativite jedinca, pričom “rebríčkov” vyššie postavenie bude mať produkcia.

² Z mnohých vyberáme nasledovnú definíciu: “Tvorivosť je aktivita, ktorá prináša dosiaľ neznáme a súčasne spoločensky hodnotné výtvyry” [22: 8].

3.3 Verbálna kreativita a diskurzna subkompetencia

Ak za východisko pri usúvzťažnení diskurznej subkompetencie s verbálnou kreativitou vezmeme schopnosť človeka tvoriť ucelený text rešpektujúci objektívne komunikačné činitele i subjektívne faktory, ktoré chce autor v texte verbalizovať, potrebujeme širšie ukotvenie textu, resp. diskurzu.

Výrazný interdisciplinárny charakter vednej oblasti, ktorej predmetom záujmu je práve diskurz – analýza diskurzu (v angl. *Discourse Analysis*)³ – posúva naše úvahy ďalej. V rámci diskurznej subkompetencie môžeme potom hovoriť aj o subkompetencii textovej i funkčnej a vypomôcť si budeme musieť elementárnymi poznatkami z textovej lingvistiky a pragmalinguistiky.

Predpokladom možného kreatívneho manipulovania s rozličnými textovými modelmi sú predovšetkým znalosti o fungovaní týchto textových modelov v komunikačnom procese. R. De Beaugrande [1] stanovil 7 kritérií textovosti, podľa ktorých možno relatívne spoľahlivo odhaľovať individuálne tvorivé prejavy v textovej produkcii. Znova pripomíname, že miera kreativity závisí jednak od potencialít autora textu, jednak od potencialít, ktoré sú implicitne dané jednotlivými kritériami textovosti. Ide o kritériá:

- a) jazykového charakteru – koherencia, kohézia,
- b) psychologického charakteru – intencionalnosť, prijateľnosť,
- c) sociálneho charakteru – situačnosť, intertextovosť,
- d) komunikačného charakteru – informativnosť ([2: 30], [26: 96–97]).

Jazykové kritériá textovosti (koherencia a kohézia) ako pojmová (obsahová) spojitosť a sekvenčná (gramatická) nadväznosť sa vo svojej podstate približujú jazykovej subkompetencii, pretože iba poznaním logických princípov výstavby menších textových jednotiek (ako napr. výpoveď) možno dospieť ku kompozičnej vyváženosti celého textu. Preto je spojenie verbálnej kreativity so schopnosťou tvoriť koherentný a kohézny text v intenciách Krupovho porušovania jazykových konvencií na úrovni vzťahov (štruktúry) medzi prvkami textu skôr sférou pre spisovateľské a podobné inovácie (samozrejme so zachovaním komunikovateľnosti produktu).

Prestupovanie konvencií a zároveň rešpektovanie psychologických kritérií textovosti nás privádza k zmienke o teórii rečových aktov J. R. Searla [24], teda k zmienke o ilokučnej štruktúre textu, jeho intencionalite. Tvorivý používateľ jazyka si totiž z jazykových prostriedkov môže variabilne a s ohľadom na vlastnú skúsenosť vybrať viaceré varianty vyslovovania zámeru v komunikačnom akte. J. R. Searle [24: 41] uvádza početný zoznam sloviess označujúcich ilokučné akty: *vyjadrovať*, *opisovať*, *tvrdiť*, *varovať*, *podotknúť*, *okomentovať*, *prikazovať*, *požadovať* a i.. Ďalší princíp, ktorý aj pri pokusoch o tvorivé aktualizovanie textu treba akceptovať, je prijateľnosť. Text treba tvoriť tak, aby recipient nemal problémy s jeho porozumením. Podľa D. Slančovej to znamená rešpektovať základné princípy vyplývajúce zo zákonitostí textovej výstavby, a to princíp postupnosti, prehľadnosti a ekonómie [25: 80–95]. Verbálna kreativita tu bude znamenať nové a z pohľadu adresáta textu dekodovateľné modifikovanie referenčnej skutočnosti v texte.

Z kritérií sociálneho charakteru sa situačnosť i intertextovosť dajú chápať ako priami účastníci flexibilného a originálneho verbálneho riešenia komunikačnej situácie, pričom

³ Teória rečových aktov, pragmatika, interakčná sociolinguistika, etnografia komunikácie, konverzačná analýza a ďalšie odbory sa analýzou diskurzu zaoberajú zo svojho uhla. Jedna z možných definícií hovorí o predmete analýzy diskurzu ako o hľadani vzťahu medzi formou a funkciou vo verbálnej komunikácii [10: 115]. Diskurz je tiež definovaný ako “integrováný celek textu a kontextu”, ako spojenie “jazykové realizace interakce a jejího kontextového přesahu” [11: 8].

situačnosť ako súvislosť textu so situáciou (porov. [26: 118]) možno zaradiť k vonkajším činiteľom ovplyvňujúcim kvalitu produkovaného textu a intertextovosť ako vzťah medzi daným textom a relevantnými textami z predošlej skúsenosti (porov. [1], [2: 307], podľa [2: 307]) ako vnútorný predpoklad tvorivého zásahu⁴.

Pole verbálnej tvorivosti je naširoko otvorené v kritériu informatívnosti. Novosť tu ako znak tvorivého produktu vytvárajú variabilné kombinácie obsahov, ktoré chce produktor textom predložiť svojmu adresátovi⁵.

Pri vymedzovaní vzťahu medzi verbálnou kreativitou a diskurznu subkompetenciou máme ešte naporúdzi princípy efektívnej verbálnej komunikácie (tzv. konverzačné maximá), ktoré vypracoval G. N. Leech [18] na základe predchádzajúcich prác H. P. Gricea [7] (podľa [25: 68–69]). Z hľadiska rešpektovania povahy diskurzu a vhodnej miery tvorivej aktualizácie textu treba akcentovať najmä princíp kooperácie so zásadami kvality, kvantít, vzťahu a spôsobu. Schopnosťou rešpektovať tieto (a iné) pravidlá efektívnej verbálnej komunikácie sa naplňa obsah pojmu pragmatická subkompetencia, ktorá podľa nás takisto hrá významnú úlohu popri textovej subkompetencii.

3.4 Verbálna kreativita a strategická subkompetencia

Výrazné zastúpenie podľa nášho názoru bude mať verbálna tvorivosť v strategickej subkompetencii používateľa jazyka. Ide totiž o schopnosť kompenzovať isté nedostatky v poznaní jazyka, jeho pravidiel, štruktúry, princípov a tiež nedostatky v používaní jazyka. Zároveň by však táto kompenzácia nemala ohroziť celkový zámer produktora. Z uvedeného je tak zrejmé, že obmedzený komunikačný aparát paradoxne podporuje aktivizáciu tých mentálnych procesov, ktoré sú zodpovedné za vytváranie zmysluplných textových celkov (od menších po celé texty) pomocou kombinácie z existujúcich jednotiek jazyka.

Zaujímavým dôkazom o existencii vzťahu medzi verbálnou kreativitou a strategickou subkompetenciou sú detské okazionalizmy. Medzery v kognitívnej mape okolitého sveta totiž dieťa vyplňa originálnymi riešeniami (pozri [17: 122]).

L. Liptáková tomuto detskému tvoreniu nekonvenčných lexikálnych jednotiek prisudzuje primárne poznávací charakter [19: 25]. So zámerom pomenovať jav objektívnej reality v disproporcii s momentálnym kognitívnym vývinom vzniká nový tvar slova, výraz modifikujúci samotnú substanciu, no napriek tomu so zreteľnou komunikatívnosťou. Táto kompenzácia neexistujúcej lexikálnej jednotky vlastnou formou vyjadrenia je skutočným odrazom vzťahu strategickej subkompetencie a verbálnej kreativity.

V tejto chvíli sa viac ako inde žiada dodať, že aj keď teoreticky oddeľujeme od seba jednotlivé subkompetencie, v reálnom komunikačnom procese tieto schopnosti koexistujú a kooperujú v závislosti od typu komunikačnej situácie a požiadaviek na produktora výpovede. Napr. okazionalizmy sú tvorivé tak z pohľadu strategickej subkompetencie, ako aj jazykovej subkompetencie, a keďže sú výsledkom reálnej rečovej činnosti, nemožno z výpočtu vynechať ani rečovú subkompetenciu.

3.5 Verbálna kreativita a sociokultúrna subkompetencia

Sociokultúrny rámec komunikačnej kompetencie zahŕňa také znalosti, ako sú sociálne a komunikačné normy danej spoločnosti podmieňujúce úspešný priebeh komunikácie, konvencionalizované zásady vzájomnej verbálnej interakcie členov jazykového spoločenstva (porov. [6: 124]). No zaradiť sem treba aj zručnosť aplikovať dané znalosti adekvátnym spôsobom, teda poznať stratégie komunikácie s ohľadom na príslušnú societu,

⁴ Podľa nás je možné, že napr. príležitostné metafory vznikajú práve na tomto princípe korelácie medzi situáciou a predošlou jazykovou skúsenosťou autora textu.

⁵ Aj bežný používateľ jazyka dokáže kritérium textovosti informatívnosť rešpektovať, a pritom ponúknuť nové riešenie (príkladom takejto verbálnej kreativity môžu byť trebárs "vlastnoručne vyrábané" svadobné oznámenia).

v ktorej sa konkrétna komunikačná udalosť odohráva, a tiež zdvorilostné princípy verbálnej komunikácie [25: 75–79].

“Vklínenie sa” do príslušného jazykového spoločenstva teda vyžaduje významné zapojenie Dolníkovho [5] procesu akomodačno-asimilačnej proporcionalizácie s cieľom tvorivo sa “zmocniť” konkrétnej komunikačnej situácie.

4 Zhrnutie

Sumarizovaním prezentovaných stanovísk dostávame sa ku kardinálnej otázke tohto príspevku, k otázke, čo je verbálna kreativita. V tejto chvíli sa pokúsime o vlastnú definíciu verbálnej kreativity, pričom si uvedomujeme riziko prílišného zjednodušenia celej problematiky. **Verbálna kreativita je schopnosť jedinca na základe dosiahnutej úrovne komunikačnej kompetencie realizovať také prejavy rečového správania, ktoré majú znaky novosti, pôvodnosti a hodnoty pre komunikačný proces na rôznych úrovniach.**

Z pohľadu jednotlivých subkompetencií *komunikačnej kompetencie*, ktoré sme predstavili vyššie, môže ísť o nové a hodnotné prejavy pre samotného jedinca alebo pre celé jazykové spoločenstvo, môže ísť o vytváranie nových prvkov v jazykovom inventári (napr. okazionalizmov) až po tvorbu nových a hodnotných vzťahov medzi prvkami v celých textoch. Od rešpektovania komunikačných noriem sa môže tvorivý používateľ jazyka dostať až k adekvátnemu porušovaniu týchto konvencií atď.

Na záver ešte chceme zdôrazniť, že kreativitizovať verbálne správanie jedinca (v našom výskumnom probléme dieťaťa v mladšom školskom veku) znamená uvedomovať si mieru, do ktorej je kreativitizácia reči možná a únosná. Nie je totiž možné transformovať všetky komunikačné prejavy do tvorivých; v reči človeka totiž práve “netvorivé” pasáže vytvárajú kontext pre vyniknutie tvorivých častí textu.

-
1. *Beaugrande de R.* Text, discourse and process (Toward a multidisciplinary science of texts). Norwood: ALEX, 1980.
 2. *Daneš F.* Pokus o integrované multidisciplinárni pojetí textové lingvistiky // Slovo a slovesnost. 1981. Roč. 42. Č. 4. S. 306–314.
 3. *Dolník J.* Jazykové sebedvedomie // Slovenská reč. 2003. Roč. 68. Č. 5. S. 257–270.
 4. *Dolník J.* Jazykový systém ako kognitívna realita // Jazyk a kognícia. Ed. Rybár J. – Kvasnička V. – Farkaš I. Bratislava: Kalligram, 2005. S. 39–83.
 5. *Dolník J.* Jazyková inteligencia ako predpoklad jazykovej tvorivosti // Jazyk a komunikácia v súvislostiach II. Ed. Orgoňová O. Bratislava: Univerzita Komenského, 2007. S. 30–36.
 6. *Dolník J. – Bajzíkova E.* Textová lingvistika. Bratislava: Stimul, 1998.
 7. *Grice H. P.* Logic and Conversation // Syntax and Semantics 3. Speech Acts. Eds. P. Cole – J. Morgan. New York: Academic Press, 1975. S. 41–58.
 8. *Hanulová J.* Tvorivosť skrytá v jazyku // Kusá D. a kol: Zjavná a skrytá tvorivosť. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2006. S. 48–67.
 9. *Hlavsa J. – Jurčová M.* Psychologické metódy zisťovania tvorivosti. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1978.
 10. *Hoffmannová J.* Analýza diskurzu (ve svetle nových publikácií) // Slovo a slovesnost. 1996. Roč. 57. Č. 2. S. 109–115.
 11. *Hoffmannová J.* Stylistika a ... Praha: Trizonia, 1997.
 12. *Horecký J.* Jazykové vedomie // Človek a jeho jazyk. 2. Jazyk ako pamäť kultúry. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda, 2001. S. 109–116.
 13. *Hrdlička M.* Komunikační metoda a komunikativnost// Český jazyk a literatura. 2004/2005. Roč. 55. Č. 3. S. 118–125.

14. *Hymes D.* On communicative competence // J. B. Pride – J. Holmes (eds.): Sociolinguistics. Penguin, Harmondsworth, 1972. S. 269–293.
15. *Chomsky N.* Syntaktické struktury. Praha: Academia, 1966.
16. *Chomsky N.* Jazyk a zodpovednosť. Bratislava: Archa, 1995.
17. *Krupa V.* Jazyk – neznámy nástroj. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1991.
18. *Leech G.* Principles of Pragmatics. Longman Linguistic Library, 1990.
19. *Liptáková L.* Okazionalizmy v hovorenej slovenčine. Prešov: Náuka, 2000.
20. *Liptáková L.* K typologizácii metód vyučovania materinského jazyka // Slovo o slove. Zborník Katedry komunikačnej a literárnej výchovy PF PU. 13. Prešov: PF PU, 2007. S. 216–228.
21. *Nebeská I.* Úvod do psycholingvistiky. Praha: H&H, 1992.
22. *Pietrasínski Z.* Tvorivé myslenie. Bratislava: Obzor, 1972.
23. *Rejmánková L.* K otázce komunikativní kompetence // Češtinář. Zpravodaj Ústavu českého jazyka a literatury Univerzity Hradec Králové. 2000/2001. Roč. 11. Č. 5. S. 129–136.
24. *Searle J. R.* Rečové akt. Bratislava: Kalligram, 2007.
25. *Slančová D.* Praktická štylistika. Prešov: Slovacontact, 1996.
26. *Slančová D.* Základy praktickej rétoriky. Prešov: Náuka, 2001.
27. *Vygotskij L. S.* Myšlení a řeč. Praha: SPN, 1970.
28. *Vygotskij L. S.* Psychologie myšlení a řeči. Praha: Portál, 2004.
29. *Zelina M.* Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa. Bratislava: IRIS, 1996.

**ON THE NEW DIMENSIONS IN RELATIONS
BETWEEN VERBAL CREATIVITY
AND COMMUNICATIVE COMPETENCE OF CHILDREN**

Martin KLIMOVICH

*Preshov University in Preshov,
Faculty of Education,
Department of Communication and Literary Education,
17. novembra st., 1, 08116 Preshov, Slovak Republic
tel. (0042 121) 747 05 31, e-mail: klimovic@unipo.sk*

The exposition of the key words of this paper (*communicative competence* and *verbal creativity*) is stated on the reference between thinking and speech. The level of verbal creativity shows on the quality of communicative competence of human. This relation is described in three parts; the first part presents the ways of different comprehensions of the term *creative language/speech*. In the second part the main discussion about communicative competence reflects Chomsky's determining of *competence* and *performance*. The last part tries to find some connections between verbal creativity and five parts of completely communicative competence: language sub competence, speech sub competence, discourse sub competence, strategic sub competence and socio-culture sub competence.

Key words: language, speech, verbal creativity, communicative competence, children.

Стаття надійшла до редколегії: 15.10.2008

Прийнята до друку: 25.12.2008

**К НОВЫМ ИЗМЕРЕНИЯМ В СВЯЗЯХ
МЕЖДУ ВЕРБАЛЬНОЙ КРЕАТИВНОСТЬЮ
И КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИЕЙ РЕБЕНКА**

Мартин КЛИМОВИЧ

*Пряшевский университет в Пряшеве,
педагогический факультет,
кафедра коммуникативного и литературного образования,
ул. 17 ноября, 1, 08001 Пряшев, Словакия,
тел.(0042 121) 747 05 31, e-mail: klimovic@unipo.sk*

Объяснение ключевых слов данной статьи (коммуникативная компетенция и вербальная креативность) основывается на взаимосвязи языка и мышления. Уровень вербальной креативности указывает на качество коммуникативной компетенции человека. Эта детерминистическая связь между понятиями в статье анализируется в трех частях. В первой части речь идет о различных интерпретациях понятий “творческий язык”, “творческая речь”. Во второй части автор опирается на выделенные Н. Хомским понятия языковой компетенции и генерации языковых конструкций (performance). В последней части работы сделаны теоретические выводы и показана связь между вербальной креативностью и пятью субкомпетенциями в рамках коммуникативной компетенции, понимаемой комплексно (языковая, речевая, дискурсивная, стратегическая, социокультурная компетенция).

Ключевые слова: язык, речь, вербальная креативность, коммуникативная компетенция, ребенок.

Статья надійшла до редколегії: 01.12.2008

Прийнята до друку: 26.12.2008